

IK SCHRIJF, DUS IK DENK

Fareed Zakaria, *Lof van de Geesteswetenschappen*, Amsterdam/Antwerpen, Atlas Contact, 2016, 192 p., ISBN 9789045030593, €21,99.

We kennen hem vooral van zijn eigen discussieprogramma op CNN, en verder als journalist die zijn bijdragen leverde aan de *Washington Post* en diverse andere kranten en tijdschriften. Hij kwam ter wereld als zoon van een conservatieve moslimpoliticus die zich in het onafhankelijk geworden India sterk maakte voor het onderwijs; zijn vader stichtte een aantal opleidingsinstituten, waaronder ook een academische opleiding voor vrouwen. Zijn interesse voor onderwijs heeft zoon Fareed dus niet van een vreemde.

In het eerste hoofdstuk beschrijft hij de aantrekkingskracht die een studie aan een Amerikaanse universiteit op hem uitoefende, nadat hij als scholier in India gewend was geraakt aan een onderwijssysteem dat meer op directe toepasbaarheid dan op reflectie was gericht. Bedwelmd door de veelheid aan mogelijkheden die de Amerikaanse universiteiten boden, schreef hij zich in aan Yale, en zo werden de Verenigde Staten zijn nieuwe vaderland.

Het is begrijpelijk dat het hele boek vanuit een Amerikaans perspectief is geschreven. Maar dat levert meteen een groot probleem op: waarvóór steekt Zakaria in dit boek eigenlijk de loftrumpet? Hoewel de Nederlandse titel van dit boek de suggestie wekt dat het hier een verdediging van de geesteswetenschappen tegenover de *hard core* natuurwetenschappen betreft, blijkt het in werkelijkheid te gaan om een verdediging van (wat wij zouden noemen) het traditionele *Bildungsideaal*. De oorspronkelijke titel luidt dan ook: *In defense of a liberal education*. Dat laatste begrip is in het Nederlands niet zo ingeburgerd; we herkennen de herkomst vanuit de traditionele ‘vrije kunsten’, maar in de Angelsaksische context heeft het begrip een andere wending gekregen. We zouden het kunnen vertalen als ‘algemene vorming’, en voor zover het om een universitaire opleiding gaat, zou ‘brede propedeuse’ al een betere vertaling zijn. Want het gaat in het bijzonder om de eerste fase van de studie: doen studenten er verstandig aan om zich meteen op één hoofdvak te storten en zich in hun vakgebied tot expert te ontwikkelen, of zijn ze aan het begin van hun studie gebaat bij een bredere blik? Dat laatste is wat Zakaria verdedigt, en dat is iets anders dan een keuze voor *humanities* tegenover *science*.

Vertaalster Monica Soeting volhardt echter in deze misvatting, zodat “conservatives fume that a classic liberal education is too liberal” verandert in “conservatieven briesen dat de klassieke alfavakken veel te alfa zijn” (11). De uitgever verdedigt deze keuze “om de relevantie van het boek voor de Nederlandse situatie duidelijk te maken” (159). Maar dat geeft een volkomen

vertekend beeld van het pleidooi van Zakaria. Het gaat hem niet om deze of gene vakken, maar om de wijze waarop we met kennisverwerving leren omgaan. De klassieke *artes liberales* (vrije kunsten, nvdr) omvatten net zo goed de wiskundevakken als de letteren, maar anders dan de uitgesproken vakopleidingen zijn de Amerikaanse *liberal arts colleges* gericht op karaktervorming (42). Je leert er door te denken, en je leert er door te schrijven (64). Dat laatste benadrukt Zakaria meerdere malen: schrijven disciplineert het denken.

Ook op andere, meer ondergeschikte punten heb je wel eens de neiging naar het origineel te grijpen om te begrijpen wat er bedoeld wordt. Zo blijkt met “het openbare hart” (105) bedoeld te worden “the public eye”, en de raadselachtige opmerking “de natuurwetenschappen werden overgedragen aan de natuurwetenschap” (57) is de vertaling van “science was relegated to scientists”. Die opmerking maakt Zakaria om te onderstrepen dat ook de bètavakken zich hebben losgezongen van het brede discours, waarin ze zich bijvoorbeeld moesten verantwoorden tegenover traditionele godsdienstige opvattingen. Ook voor hen is het platform van de *liberal education* verdwenen, zodat natuurwetenschappers zich niet meer hoeven te bekommeren om fundamentele vragen op het gebied van betekenis en zingeving.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat de *humanities* in het huidige klimaat het meest onder druk staan. Op de rechterflank van het politieke spectrum vinden we in de Verenigde Staten politici die zich sterk maken voor een concentratie op *STEM training* – waarbij die afkorting staat voor ‘science, technology, engineering, mathematics’. Ook in zijn artikelen in de *Washington Post* nam Zakaria die tendens meermalen op de korrel, en het ontbrak hem nooit aan voorbeelden. Bij zijn poging om in 2016 tot Republikeins presidentskandidaat te worden gekozen, betoogde Marco Rubio: “We hebben meer lersers nodig, en minder filosofen”. Hij moest het afleggen tegen Donald Trump. Maar bieden de democraten krachtig tegenspel tegen de uitholling van een breed georiënteerd onderwijs? Zakaria citeert Barack Obama, die in 2014 stelde “dat iedereen meer baat heeft bij een opleiding tot geschoold arbeider dan (bij) een studie kunstgeschiedenis” (15). *Liberal education* wordt in het buitenland nog wel eens gezien als typerend voor het academische onderwijs in de Verenigde Staten, maar in het land zelf is dit ideaal flink in de versukkeling geraakt.

Als plaats waar de *liberal education* het meest innovatief wordt toegepast, noemt Zakaria dan ook een universiteit ver buiten Amerika: die van Singapore. Dat is dan wel weer te danken aan het samenwerkingsverband dat de National University of Singapore is aangegaan met haar eigen alma mater, Yale University. Hier heeft men alle faculteiten afgeschaft om de interdisciplinariteit niet in de weg te staan. Het onderwijs put uit de westerse en de oosterse tradities: Plato naast Confucius, en de *Odyssee* naast de *Ramayana*. Wetenschappelijke *methoden* zijn belangrijker dan wetenschappelijke *kennis*. Zakaria ziet hierin “het voorbeeld voor alle universiteiten ter wereld” (62). En dat zegt hij niet vanuit een traditioneel humanistisch ideaal. Een belangrijke graadmeter voor succes blijft

voor hem de economie; het is opvallend hoeveel adviezen van CEO's als Jeff Bezos, Bill Gates, Jack Ma en Mark Zuckerberg in zijn betoog zijn verweven.

Vanaf de eerste pagina roept dit boek de herinnering op aan dat andere educatief appel vanuit de Verenigde Staten: Martha Nussbaums *Not for profit* (*Niet voor de winst*). Maar de vergelijking valt duidelijk uit in het voordeel van de filosofe uit Chicago. Zakaria volgt niet zo'n heldere lijn als Nussbaum. Op het ene moment benadrukt hij het belang van het persoonlijk contact, gedachtewisselingen en discussies (69), maar daarna blijkt hij toch alles te verwachten van MOOCs: *Massive Open Online Courses* (113). En waar hij eerst onder uiteenlopende gezichtspunten verschillende onderwijsmethoden vergelijkt, gaat het daarna, in hoofdstuk 5, over de historische vooruitgang in onze leefomstandigheden, dankzij kennis in het algemeen. De vergelijkingen in de eerdere hoofdstukken bieden illustraties, maar leiden niet tot concrete aanbevelingen. Hij wisselt degelijke onderzoeksresultaten af met snel getrokken conclusies, en bewandelt veel zijwegen die de stroom van zijn betoog niet ten goede komen. Een probleem is vooral dat hij te veel vergelijkingen tegelijk wil maken: tussen vroeger en nu, tussen Amerika en Azië, tussen de *Ivy League* en andere universiteiten. Met zijn stelling, “[d]e oplossing van de problemen van een liberal education is meer, en betere liberal education” (95) geeft hij geen duidelijke richting voor die verbetering aan. Nussbaum presenteert haar betoog overtuigender, en *Not for profit* heeft nog een belangrijk voordeel: de schrijfster beperkt haar visie niet tot het universitaire onderwijs. Ze kijkt niet alleen naar cognitieve resultaten, en ze benadrukt de enorme meerwaarde van muzikale vorming in het basisonderwijs. Door te spelen en te zingen leer je ook de ‘stem’ van de ander kennen, en je leert hoe je je eigen stem tot onderdeel van een groter geheel maakt. Aan zulke observaties komt Zakaria niet toe.

Albert VAN DER SCHOOT (Amsterdam)